

The Effect of English and Persian Translational Contact on the Use of Epistemic Modality in Persian Translations and Originals in the Academic Genre of Education: Addressee Orientation vs. Content Orientation

Vol. 17, No. 2, Tome 92
pp. 115-154
Summer 2026

Gholamreza Medadian¹

Abstract

This study investigates the impact of translational contact on use of epistemic modality in Persian translations and originals in the genre of education. Our findings show that the frequency and distribution of epistemic markers (especially, hedges) in the English texts is considerably higher than those of the Persian translations and originals. However, this has changed in the period of some sixty years, and Persian texts have become noticeably similar to English texts. Upon investigation of the ways translators rendered the epistemic uses of English modal auxiliaries (e.g., may, must, etc.) we found that translators in the 2006–2015 time frame have omitted fewer epistemic modals and translated fewer of them into Persian modals of higher confidence than translators in 1957–1968 time frame. These findings suggest that as the translational contact between English and Persian prolonged translated and original Persian texts have relatively converged towards the communicative preferences of English and have become more addressee-oriented. In fact, the addressee orientation of has first leaked into Persian translations and then has found its way into Persian originals. Weakening of cultural filtering in Persian translations has facilitated this process.

Keywords: Epistemic modality; reader orientation; content orientation; translational contact; communicative preferences.

Received: 20 June 2022
Received in revised form: 18 November 2022
Accepted: 11 December 2022

¹ Corresponding author, Assistant Professor, English Translation Department, Harat-e Masoumeh University, Qom, Iran; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4286-351X>,
Email: gh.medadian@hmu.ac.ir

1. Introduction

Translation contact serves as a critical conduit for linguistic and pragmatic influence between source and target languages. In the contemporary global context, English, having solidified its role as the primary language of science and international discourse since the mid-20th century, is the most significant source language in this dynamic. While it is widely acknowledged that the lexical, structural, and communicative features of English can permeate target languages through sustained translation contact, the precise extent, dimensions, and domains of this influence remain inadequately mapped. This study addresses this gap by investigating the diachronic impact of long-term English-Persian translation contact on the system of epistemic modality—a core component of the interpersonal function of language. It poses two central research questions:

Research Questions:

1. How has this contact influenced the translation strategies of English epistemic modal verbs into Persian?
2. Second, what impact has it had on the frequency and distribution of epistemic markers in both translated and original Persian academic texts? The study aims to delineate the vulnerability of Persian to the infiltration of English communicative preferences.

2. Literature Review and Theoretical Framework

Epistemic modality, which conveys the writer's assessment of the probability or certainty of a proposition, operates on a cline from maximum doubt to maximum certainty. From a systemic-functional perspective, it is a principal resource for realizing the interpersonal function of language, enabling writers to manage relationships with readers, express attitude, and mitigate or boost claims. Cross-linguistic studies, particularly within the "Covert Translation" project (House, 1997, 2014), posit that languages possess distinct

communicative preferences. English academic prose is characterized as reader-focused, prioritizing interaction and the opening of discursive space through frequent use of hedges (doubt-expressing markers). In contrast, Persian academic writing is described as content-focused, emphasizing the straightforward transmission of information, leading to a lower frequency of hedges and a higher use of boosters (certainty-expressing markers).

Prior research on English-Persian contact has predominantly focused on the ideational function (e.g., lexical borrowing), with scant attention paid to interpersonal features. Furthermore, existing contrastive studies on modality are critiqued for a significant methodological flaw: the frequent misclassification of English modal verbs, particularly by conflating root (non-epistemic) and epistemic meanings (e.g., interpreting deontic 'can' as epistemic). This undermines the reliability of their findings. The present study, therefore, not only addresses a substantive gap but also introduces a more rigorous methodological framework to ensure accurate identification and analysis of epistemic values.

3. Methodology

This research employs a descriptive-analytical, corpus-based approach to trace diachronic change. A specialized corpus of approximately 550,000 words was compiled from academic texts on Education. The corpus design is both parallel (English source texts with their Persian translations) and comparable (original English, translated Persian, and original Persian texts). Crucially, texts were selected from two distinct decades, allowing for a longitudinal analysis of the effects of prolonged translation contact.

To answer the first research question, all epistemic uses of six core English modal verbs (*may, might, can, could, must, should*) were identified in the parallel sub-corpus using Depraetere's (2017) model to ensure precise disambiguation from root meanings. Their Persian translation equivalents

were then extracted and analyzed to identify strategies: translation with a modal of equivalent, stronger, or weaker certainty, or complete omission. For the second question, a 57,600-word sample from the comparable sub-corpus was analyzed to identify and classify all epistemic markers (verbs, adverbs, adjectives) as either hedges or boosters, enabling a comparison of their frequencies across languages, text types, and time periods.

4. Findings

The analysis yielded compelling evidence of diachronic convergence. Regarding translation strategies (RQ1), translators in the later period demonstrated a significant shift towards source-language. The use of Persian modals with equivalent certainty increased from 57% to 71% of cases. Correspondingly, the strategy of omitting the English modal or strengthening its certainty decreased markedly. A similar trend was observed in the translation of "modally harmonic combinations" (e.g., *might perhaps*), which were rendered more faithfully in the later period.

The analysis of the comparable corpus (RQ2) revealed a direct impact on the Persian language itself. In translated Persian texts, the frequency of hedges increased by 42% in the later period, while boosters decreased by 37%, indicating a clear convergence towards English norms. Importantly, this influence also permeated original Persian texts, where a 52% increase in the use of hedges was observed, suggesting that the translated texts are acting as a model for original authorship, making it more reader-focused.

5. Discussion and Conclusion

The findings compellingly demonstrate that prolonged translation contact has led to the gradual encroachment of English communicative preferences on Persian. The diachronic shift in translation strategies—from a covert translation model, which applied strong cultural filtering to align with Persian

content-focused norms, towards an overt translation model, which prioritizes formal adequacy and reproduces English reader-focused patterns—is the primary mechanism of this change. This has, in turn, exerted a normalizing pressure on original Persian academic writing.

The study concludes that the interpersonal domain of language is highly vulnerable to influence through translation contact. The increased use of epistemic hedges in Persian original texts signifies a subtle but significant pragmatic shift towards Anglophone academic conventions. This carries important implications for language policy and translation pedagogy, suggesting that the preservation of linguistic identity must extend beyond lexicon and grammar to encompass communicative styles. Translators and language planners must make conscious, informed choices about cultural filtering. Future research should expand this inquiry to other interpersonal features, such as personal pronouns and engagement markers, to build a comprehensive picture of English's influence on the Persian academic genre.

دوماهنامه بین‌المللی

۱۷، ش ۲ (پیاپی ۹۲)، تابستان ۱۴۰۵، صص ۱۱۵-۱۵۴

مقاله پژوهشی

https://lrr.modares.ac.ir/article_7105.html

تأثیر تماس ترجمه‌ای انگلیسی - فارسی بر کاربرد وجه‌نمایی معرفتی در متون فارسی تألیفی و ترجمه‌ای در گونه علمی آموزش و پرورش: تقابل خواننده‌محوری و محتوامحوری

غلامرضا مدادیان*

استادیار گروه مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۳۰

چکیده

این پژوهش توصیفی - تحلیلی به بررسی تأثیر تماس ترجمه‌ای انگلیسی - فارسی بر کاربرد وجه‌نمایی معرفتی در متون فارسی تألیفی و ترجمه‌ای در قالب یک پیکره پانصد هزار کلمه‌ای در گونه علمی آموزش و پرورش می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهند که فراوانی و توزیع وجه‌نماهای معرفتی (به‌ویژه، تردیدنماها) در یک بازه حدوداً شصت‌ساله تغییر محسوسی کرده و متون فارسی (ترجمه‌ای و تألیفی) از این‌منظر به متون انگلیسی همگرا شده‌اند. همچنین، با بررسی شیوه‌های ترجمه کاربرد معرفتی افعال وجه‌نمای انگلیسی (*may, must* و غیره) به فارسی، مشخص شد که مترجمان دوره ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵ در مقایسه با مترجمان دوره ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۸ تعداد کم‌تری از این افعال را در ترجمه‌های خود حذف یا جایگزین کرده‌اند. این یافته‌ها از همگرایی قابل توجه متون فارسی (ترجمه‌ای و تألیفی) به اولویت‌های ارتباطی انگلیسی و خواننده‌محورتر شدن آن‌ها با طولانی‌شدن تماس ترجمه‌ای حکایت دارند. ویژگی‌ها و اولویت‌های ارتباطی انگلیسی ابتدا مستقیماً بر حوزه وجه‌نمایی معرفتی در ترجمه‌های فارسی تأثیر گذارده‌اند و سپس غیرمستقیم به متون فارسی تألیفی هم تاحدی نفوذ کرده‌اند. ضعیف‌شدن پالایش فرهنگی در ترجمه‌ها یکی از عوامل تسهیل‌کننده این همگرایی و نفوذ است. نوع ترجمه موردانتظار جامعه معاصر (ترجمه دقیق) هم بیش‌ازپیش راه را برای همگرایی ترجمه‌های فارسی به اولویت‌های ارتباطی متون انگلیسی هموار کرده است.

واژه‌های کلیدی: تماس ترجمه‌ای، وجه‌نمایی معرفتی، اولویت‌های ارتباطی، خواننده‌محوری، محتوامحوری.

۱. مقدمه

تماس ترجمه‌ای بستر مهمی برای ارتباط بین زبان‌فرهنگ‌های مبدأ و مقصد است. امروزه، انگلیسی را می‌توان به‌جرئت مهم‌ترین زبان مبدأ در عرصه‌ی تماس ترجمه‌ای دانست، چراکه از پایان جنگ جهانی دوم به بعد به زبان علم و تعاملات بین‌المللی بدل شده است و به‌واسطه‌ی نفوذ و سلطه‌ی روزافزون خود تقریباً با تمامی زبان‌فرهنگ‌ها در تماس ترجمه‌ای مستمر بوده است. درحال‌حاضر، این‌که ویژگی‌های واژگانی، ساختاری و ارتباطی زبان انگلیسی می‌توانند از طریق تماس ترجمه‌ای طولانی‌مدت به زبان‌فرهنگ‌های مقصد نفوذ کنند موضوعی پذیرفته‌شده است، اما میزان، ابعاد و حوزه‌های متأثر از این نفوذ ترجمه‌ای هنوز به‌خوبی شناخته شده نیستند. بنابراین، ضروری است که مطالعات بیشتری روی این حیطة بااهمیت انجام شود.

در رابطه با تماس ترجمه‌ای انگلیسی - فارسی، تمرکز محققان بیشتر بر حوزه‌ی نقش اندیشگانی^۱ زبان بوده است و بیش از هر چیز چندوچون نفوذ واژگان انگلیسی به فارسی از طریق فرایندهایی مانند وام‌گیری و گرت‌برداری مورد مطالعه قرار گرفته است؛ درمقابل، به مقوله‌هایی که در تحقق نقش بین‌شخصی^۲ زبان دخیل هستند توجه چندانی نشده است. از دید دستور نظامند - نقش‌گرای هالییدی، بیان محتوای اندیشگانی به عهده‌ی نقش اندیشگانی یا تجربی زبان است درحالی‌که برقراری روابط بین‌شخصی بین نویسنده و خواننده، بیان نگرش و موضع‌گیری به عهده‌ی نقش بین‌شخصی زبان است. معادل‌یابی در حوزه‌ی بین‌شخصی زبان می‌تواند چالش‌های زیادی را برای مترجمان ایجاد می‌کند، چراکه طبق تحقیقات موجود زبان‌ها در بیان محتوای اندیشگانی و تجربی به هم شبیه‌ترند تا نحوه‌ی برقراری ارتباط بین‌شخصی (بخش ۳ را ببینید). یکی از مقوله‌های مهم برای برقراری ارتباط بین‌شخصی در زبان و بیان نگرش و موضع افراد نسبت به صحت و سقم گزاره استفاده از وجه‌نمایی معرفتی^۳ است. به‌طور کلی، وجه‌نماهای معرفتی مانند ممکن‌بودن و محتمل‌بودن عدم اطمینان کامل نویسنده به آنچه می‌گوید را بیان می‌کنند و فضا را برای دیدگاه‌های احتمالاً متفاوت مخاطبان بازمی‌گذارند. با توجه به اهمیت بالای وجه‌نمایی معرفتی در برقراری ارتباط بین‌شخصی و قلّت تحقیقات پیکره‌بنیاد در رابطه با تأثیر انگلیسی بر مقوله‌های دخیل در تحقق نقش

بین‌شخصی زبان فارسی، ضروری است که تأثیر انگلیسی بر وجه‌نمایی معرفتی در متون فارسی (ترجمه‌ای و تألیفی) از طریق تماس ترجمه‌ای مورد بررسی قرار گیرد.

طبق تحقیقات موجود (بخش ۲ را ببینید) فراوانی و توزیع وجه‌نماهای معرفتی در متون علمی فارسی و انگلیسی با هم تفاوت محسوسی دارد. همچنین، تفاوت جالب دیگری هم بین متون علمی فارسی و انگلیسی وجود دارد که با فراوانی و توزیع وجه‌نماهای معرفتی در آن‌ها ارتباط دارد: به‌استناد مطالعات مقابله‌ای، یکی از اولویتهای ارتباطی^۴ متون علمی انگلیسی خواننده‌محوری^۵ آن‌هاست، که به‌موجب آن به ملاحظات بین‌شخصی با خوانندگان بهای بیشتری داده می‌شود؛ درمقابل، محتوامحوری^۶ که تأکید بر ارائه اطلاعات و نقش اندیشگانی زبان است، اولویت ارتباطی متون علمی فارسی است. خواننده‌محوری به استفادهٔ پرتکرار از وجه‌نماهای معرفتی بیانگر عدم اطمینان در متون انگلیسی منجر می‌شود، درحالی‌که محتوامحوری عامل پایین‌بودن فراوانی این وجه‌نماها در متون فارسی است. حال، نظریه متفاوت‌بودن اولویتهای انگلیسی و فارسی که با تفاوت در فراوانی و توزیع وجه‌نماهای معرفتی در متون علمی این دو زبان مرتبط است، پژوهش حاضر در پی پاسخ به دو پرسش عمده در متون ترجمه‌ای و تألیفی گونهٔ علمی آموزش و پرورش است:

۱. تماس ترجمه‌ای طولانی‌مدت انگلیسی - فارسی چه تأثیری بر شیوه‌های ترجمهٔ کاربردهای معرفتی افعال وجه‌نمای انگلیسی به فارسی داشته است؟

۲. تماس ترجمه‌ای طولانی‌مدت انگلیسی - فارسی چه تأثیری بر فراوانی و توزیع وجه‌نماهای معرفتی در متون فارسی ترجمه‌ای و تألیفی داشته است؟

هدف این پژوهش توصیفی - تحلیلی، نشان‌دادن میزان و ابعاد آسیب‌پذیری در زمانی حوزهٔ وجه‌نمایی معرفتی زبان فارسی در برابر نفوذ ویژگی‌ها و اولویتهای ارتباطی زبان انگلیسی است. این پژوهش بر روی یک پیکرهٔ تقریباً نیم‌میلیون‌کلمه‌ای از متون انگلیسی و فارسی (ترجمه‌ای و تألیفی) در گونهٔ علمی آموزش و پرورش با استفاده از روش‌های آمار توصیفی انجام شد. متون موجود در پیکره از دو بازهٔ زمانی متفاوت از دوران تماس ترجمه‌ای انگلیسی - فارسی انتخاب شدند.

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. معناشناسی و کاربردشناسی وجه‌نمایی معرفتی

از دید معنایی، وجه‌نمایی معرفتی ارزیابی نویسنده از صحت یا سقم امور را بیان می‌کند و می‌توان آن را به صورت یک دنباله مدرج تصور کرد. در یک سوی این دنباله تردید حداکثری و در سر دیگر آن اطمینان حداکثری نویسنده درباره گزاره‌ها قرار می‌گیرد. در حدفاصل دو قطب این دنباله، دیگر درجات احتمال اطمینان قرار دارند (Depraetere & Reed, 2011, p.3). به عنوان مثال، در (1a) و (1b)، *should* و *might* به ترتیب «یقین نسبی» و «تردید قوی» نویسنده را بیان می‌کنند.^۷

(1)

a - These are situational rather than general, and so **might** lead to more precise, valid and useful findings on the psycho - social development of the child.

b - The teacher **should** find this situation disturbing.

مهم‌ترین صورت‌های وجه‌نمایی معرفتی در فارسی و انگلیسی عبارت‌اند از: افعال کمکی (بایستن، توانستن)، قیود (احتمالاً، قطعاً)، صفات (ممکن، محتمل) و افعال حالت ذهنی (فکرکردن، حدس‌زدن). در این بین، افعال کمکی از پرکاربردترین وجه‌نماهای این دو زبان به‌شمار می‌روند (Palmer, 1990; Collins, 2009; اخلاقی، ۱۳۸۶).

از منظر نقشی، وجه‌نماهای معرفتی می‌توانند نقش تردیدنمایی یا یقین‌نمایی^۸ داشته باشند. با تردیدنمایی، نویسندگان متون علمی در بیان دیدگاه‌های خود احتیاط می‌کنند (Hyland, 1998b, p.349). با تردیدنمایی نویسنده می‌کوشد تا «هزینه بین‌شخصی» مخالف با دیدگاه خود را کاهش دهد و به بدین وسیله به مخاطبان امکان دهد که دیدگاهی متفاوت از وی درباره امور اتخاذ کنند (White & Sano, 2006, p.194). (2a) و (2b) حاوی دو وجه‌نمای معرفتی با نقش تردیدنمایی هستند.

(2)

a - I pointed out that if the teacher is to do his life's work wisely and well, he must confront and debate and **perhaps** change the metaphysical assumptions by which his

conduct is partly guided.

b - Some formative insight or illumination **seems** necessary to all great intellectual achievements.

یقین‌نمایی به نویسنده امکان می‌دهند تا سدی در برابر نظرات مخالف مخاطبان ایجاد کند (Gillaerts & van de Velde, 2010, p.131). در (3)، *certainly* و *must* به واسطه هم‌جنس بودن یقین مضاعف و مؤکد نویسنده را بیان می‌کنند و به‌همین جهت هزینه بین‌شخصی مخالفت با چنین اطمینانی طبیعتاً بالاست.

(3) **Certainly** the dog does not open a gate by instinct, and therefore he **must** have learned to open it.

۲-۲. تأثیر زبان انگلیسی بر کاربرد وجه‌نمایی معرفتی و شیوه‌های ترجمه آن به دیگر زبان‌ها

مطالعات مقابله‌ای که بر روی وجه‌نمایی معرفتی انجام شده است حاکی از آنند که تناظر یک‌به‌یک صوری، معنایی و نقشی بین وجه‌نماهای معرفتی انگلیسی و برابر‌نماهای آن‌ها در زبان‌های دیگر وجود ندارد. در این قسمت به مرور و نقد چند مورد از این مطالعات که مرتبط‌ترین به پژوهش حاضر هستند می‌پردازیم. شاه‌ناصری (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که به‌واسطه تماس ترجمه‌ای فراوانی وجه‌نماهای معرفتی بیان‌گر عدم اطمینان در ترجمه‌های فارسی افزایش محسوس یافته است. با وجود این، متون تألیفی فارسی نه‌تنها چنین افزایشی را تجربه نکرده‌اند بلکه در گذر زمان از این حیث از متون انگلیسی فاصله گرفته‌اند. کرانیش^۹ (2009, 2011) نشان می‌دهد که فراوانی تردیدنماها در متون انگلیسی بیش از آلمانی است. وی با نسبت‌دادن این تفاوت به اولویت‌های ارتباطی، ترجمه‌های آلمانی را تاحدی دنباله‌رو خواننده‌محوری انگلیسی و تاحدی پیرو محتوامحوری آلمانی می‌داند. وی معتقد است که پالایش فرهنگی (رک. به بخش ۳.۱) در ترجمه‌های آلمانی با طولانی‌شدن تماس ترجمه‌ای قوی‌تر شده است و به‌همین دلیل آن‌ها در گذر زمان از خواننده‌محوری انگلیسی فاصله بیشتری گرفته‌اند. به باور کرانیش آنچه مانع غلبه خواننده‌محوری انگلیسی بر متون آلمانی شده است پالایش فرهنگی مستمر از سوی مترجمان بوده است.

علی‌رغم جذابیت مطالعات بالا، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهند باید دربارهٔ یافته‌ها و نتیجه‌گیری‌های آن‌ها احتیاط کرد: هم کرانیش و هم شاه‌ناصری *can* را بیان‌گر وجه‌نمایی معرفتی می‌دانند، درحالی‌که این فعل (برخلاف *could*) به‌ندرت بیان‌گر وجه‌نمایی معرفتی است (Coates, 1983, p. 46; Palmer, 1990, pp. 83; Huddleston et al., 2002, p. 182; - Palmer, 1990, pp. 83). نکتهٔ مهم آن است که *can* در بین افعالی کمکی انگلیسی که این دو محقق استخراج و بررسی کرده‌اند بیشترین فراوانی را دارد. همچنین، هر دو محقق موارد متعددی از افعال کمکی انگلیسی را معرفتی دانسته‌اند، درحالی‌که بیان‌گر وجه‌نمایی معرفتی نیستند و یا آن درجه‌ای از اطمینان را که ایشان اعلام می‌کنند بیان نمی‌کنند. برای مثال، دربارهٔ (4)، شاه‌ناصری (۱۳۹۱، صص. ۷۹ - ۸۰) توضیح می‌دهد که «احتمال معرفتی» بیان‌شده با *may* در ترجمهٔ فارسی به «امکان معرفتی» برگردان شده است. اما واقعیت آن است که *may* در (4) بیان‌گر یک امکان اقتضایی^{۱۰} برخاسته از شرایط است نه تردید معرفتی نویسنده. البته، مترجم به‌درستی با استفاده از یک صورت وجه‌نمای غیرشخصی (یعنی، می‌توان) *may* را به فارسی برگردان کرده است. گفتنی است که صورت‌های غیرشخصی افعال وجه‌نمای فارسی همواره بیان‌گر وجه‌نمایی «غیرمعرفتی» هستند (بهرامی‌خورشید و همکاران، ۱۳۹۶، صص. ۷۲ - ۷۳).^{۱۱}

(4)

Considering the high rate of cancer and leukemia among children and adolescent, we **may** recognise the significance of psychological treatment for preventing the psychological impact of the disease.

با توجه به شیوع بالای سرطان و لوسمی در کودکان و نوجوانان **می‌توان** به اهمیت روش‌های درمانی

روان‌شناختی برای پیشگیری از عوارض و مشکلات روانی آن پی برد (شاه‌ناصری، ۱۳۹۰، ص. ۷۹)

در (5a)، کرانیش، به‌مانند شاه‌ناصری، فعل *can* را بیان‌گر «امکان معرفتی» قلمداد کرده است درحالی‌که

بیان‌گر یک «امکان اقتضایی» موقعیتی است. در (5b) هم *may* همین معنای مشابهی دارد، اما کرانیش آن را بیان‌گر «امکان معرفتی» می‌داند.

(5)

a - [They] produce saxitoxins, the same toxins that **can** cause **sometimes** fatal

(کرانیش، ۲۰۰۹، ص. ۳۲). poisoning in people who eat contaminated shellfish.

b - More familiar terms for “the best imitators” in modern life may be “trendsetters” or “role models”. (کرانیش، ۲۰۱۱، ص. ۸۲).

شماری از محققان فارسی‌زبان (شاه‌ناصری، ۱۳۹۱؛ امیریوسفی و همکاران، ۱۳۹۸) و غیرفارسی‌زبان (Loken, 1997; Schäffner, 1998; Aijmer, 1999; Becher et al., 2009; Kranich & Bicsár,) (2012; Vandepitte et al, 2011; Pisanski Peterlin, et al. 2016; Koźbiał, 2020) شیوه‌های ترجمه وجه‌نامه‌های معرفتی (به‌ویژه، افعال و قیود) را از انگلیسی بررسی کرده‌اند. طبق این مطالعات، زمانی که در زبان مقصد از وجه‌نامه‌های متناظر برای ترجمه وجه‌نامه‌های معرفتی انگلیسی استفاده نمی‌شود، عموماً مترجمان یا وجه‌نمای انگلیسی را حذف می‌کنند، یا آن را با وجه‌نمایی که بیان‌گر اطمینان بیشتر یا کم‌تر است جایگزین می‌کنند.

همان‌گونه که در بالا دیدیم، یکی از محدودیت‌های مطالعات مقابله‌ای حوزه وجهیت معرفتی که می‌تواند صحت یافته‌ها و نتیجه‌گیری‌های آن‌ها را تحت‌شعاع قرار دهد عدم تفکیک صحیح و دقیق بین کاربردهای معرفتی و غیرمعرفتی وجه‌نامه‌های معرفتی (به‌ویژه، افعال وجه‌نمای کمکی) در زبان انگلیسی است. عمدتاً، ریشه این محدودیت یکی از دو عامل زیر است: (الف) عدم به‌کارگیری یک الگوی مشخص برای تعیین معانی افعال وجه‌نمای انگلیسی و (ب) استفاده از الگویی که فاقد سازوکاری کارآمد برای تفکیک دقیق معانی گوناگون این افعال است. برای مثال، استفاده شاه‌ناصری (۱۳۹۱) از طبقه‌بندی اولیه هولمز^{۱۲} (1982) استفاده کرده است. بنابراین، ضروری است که در مطالعات مقابله‌ای معانی این افعال براساس یک الگوی به‌روز و کارآمد تعیین گردد تا میزان خطا به حداقل برسد. برای رفع این محدودیت‌ها، در مطالعه حاضر از یک الگوی به‌روز و کارآمد برای تفکیک دقیق معانی افعال وجه‌نمای استفاده شد (بخش ۴ را ببینید).

۳. بنیان نظری

۳-۱. اولویت‌های ارتباطی فارسی و انگلیسی

هاوس^{۱۲} (2014) در الگوی ارزیابی کیفیت ترجمه خود از دو نوع ترجمه «آشکار» و «سرپوشیده»^{۱۴} سخن به میان می‌آورد. وی غالب ترجمه‌های معاصر را «سرپوشیده» می‌داند و معتقد است در ترجمه‌های سرپوشیده مترجمان با انجام «پالایش فرهنگی»^{۱۵} سعی می‌کنند ترجمه از منظر نقشی معادل متن مبدأ باشد. از دید هاوس، پالایش فرهنگی طبق اولویت‌های ارتباطی زبان مقصد انجام می‌شود. این اولویت‌ها برای زبان انگلیسی و آلمانی تعیین شده است (Kulka, 1989 - House, 2006a; House & Blum). در میان این اولویت‌ها، تمایز بین محتوامحوری و خواننده‌محوری بسیار مهم است، چراکه آن‌ها به ترتیب با نقش اطلاعی و بین‌شخصی زبان (هالیدی، ۲۰۰۴) مرتبط‌اند. خواننده‌محوری، که اولویت ارتباطی انگلیسی است، گرایش به ایجاد یک ارتباط تعاملی و بین‌شخصی با مخاطبان متن است، درحالی‌که محتوامحوری آلمانی تأکید بیشتر بر ارائه اطلاعات از سوی نویسنده است (هاوس، ۲۰۱۴، ص. ۸۹).

در نقش اطلاعی یا تجربی، زبان تجربه‌های فردی و جمعی کمابیش مشابه انسان‌ها و آنچه را در پیرامون آن‌ها روی می‌دهد منعکس می‌کند. در نقش بین‌شخصی خود، زبان ابزاری کارآمد برای ایجاد و ادامه روابط اجتماعی بین گویشوران زبان، درک از آن‌ها به عنوان موجوداتی فردی و جمعی و بیان نگرش و موضع‌گیری آن‌هاست. یکی از ابزارهای عملی کردن این نقش در زبان استفاده از نظام‌های وجه و وجه‌نمایی (به‌ویژه، معرفتی و اقتداری) است. زبان نقش «متنی» هم دارد که به‌واسطه آن به ایجاد اطلاعات، گفتمان و بافت می‌پردازد.^{۱۶} تحقیقات نشان می‌دهند که زبان‌ها در بیان محتوای اندیشگانی و تجربی به هم شبیه‌ترند تا شیوه‌های برقراری ارتباط بین‌شخصی، بیان نگرش و موضع‌گیری (Kranich, 2009, 2011, 2016; Becher et al, 2009; Böttger, 2007)

در رابطه با فارسی، کریس‌مور و عبدالله‌زاده^{۱۷} (2010, p. 207)، به استناد یافته‌های تعداد زیادی از مطالعات مقابله‌ای حوزه نشانگرهای فراگفتمان^{۱۸} در متون علمی فارسی و انگلیسی، متون و نویسندگان فارسی‌زبان را «گزاره - محور»^{۱۹} (یعنی، محتوامحور) می‌دانند؛ بدین معنی که متون فارسی درمقایسه با متون

انگلیسی ملاحظات بین‌شخصی کم‌تری دارند. وجه‌نامه‌های معرفتی از پرکاربردترین نشانگرهای فراگفتمان در متون علمی هستند (Hyland, 2005).

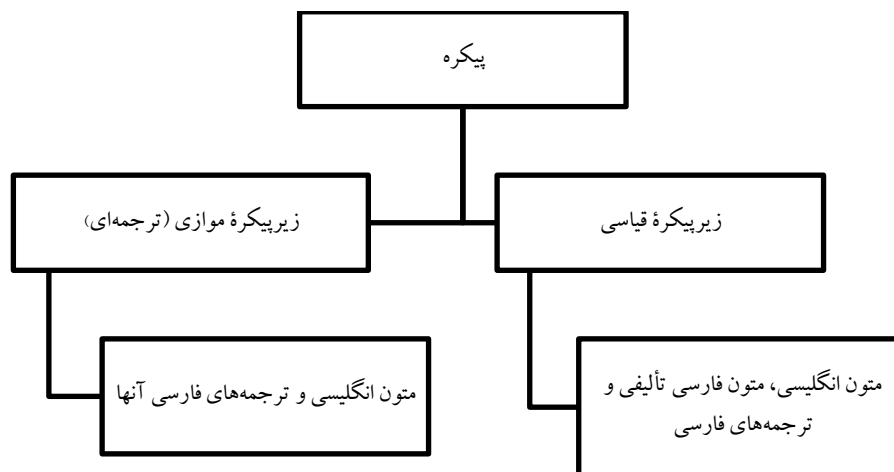
باتوجه به اولویت‌های ارتباطی متفاوت متون علمی و نویسندگان فارسی و انگلیسی، انتظار نمی‌رود که فراوانی و توزیع وجه‌نامه‌های معرفتی در متون علمی فارسی و انگلیسی یکسان باشد. یافته‌های تحقیقات موجود هم با این انتظار مطابقت دارند (از جمله عبدالله‌زاده، ۲۰۱۱؛ سماعی و همکاران، ۲۰۱۴؛ شاه‌محمدی و غفوری، ۱۳۹۶؛ نکویی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹). به‌طورکلی، این مطالعات نشان می‌دهند که متون علمی فارسی نسبت به متون انگلیسی از یقین‌نامه‌های بیشتری استفاده می‌کنند. درمقابل، نویسندگان انگلیسی تمایل بیشتری به استفاده از تردیدنامه‌ها دارند.

۲-۳. فرضیه تأثیرگذاری انگلیسی بر اولویت‌های ارتباطی زبان‌های مقصد از طریق تماس ترجمه‌ای
یکی از برجسته‌ترین مطالعات درباره تماس ترجمه‌ای انگلیسی با دیگر زبان‌ها در چارچوب پروژه «ترجمه سرپوشیده»^{۲۰} انجام شده است. یکی از فرضیات مهم این پروژه آن است که انگلیسی می‌تواند از طریق تماس ترجمه‌ای بر اولویت‌های ارتباطی زبان‌های مقصد تأثیر بگذارد. یافته‌های این پروژه (از جمله، House, 2006b; Böttger, 2007; Baumgarten, 2008; Kranich, 2009 & 2011; Becher *et al.*, 2009) نشان می‌دهند که تماس ترجمه‌ای با انگلیسی تغییراتی را در فراوانی و توزیع برخی عناصر زبانی در متون زبان مقصد ایجاد می‌کند. این امر نه‌تنها می‌تواند متون ترجمه‌شده را به متون انگلیسی شبیه کند، بلکه متون تألیفی زبان مقصد هم می‌توانند به‌مرور زمان از متون انگلیسی و اولویت‌های ارتباطی آن تأثیر بپذیرند. پژوهش حاضر را می‌توان گامی در جهت اهداف پروژه «ترجمه سرپوشیده» به حساب آورد.

۴. روش پژوهش

برای انجام این پژوهش پیکره‌ای از متون گونه علمی آموزش و پرورش، که به موضوعاتی از قبیل آموزش همگانی، فلسفه آموزش و آموزش تطبیقی، می‌پردازند، گردآوری شد. این پیکره متشکل از یک زیرپیکره

موازی^{۲۱} و یک زیرپیکره قیاسی^{۲۲} بود (شکل ۱). زیرپیکره موازی (یا ترجمه‌ای) شامل متون انگلیسی و ترجمه‌های فارسی آن‌ها بود. در مقابل، زیرپیکره قیاسی حاوی متون انگلیسی، ترجمه‌های فارسی و متون فارسی تألیفی (غیرترجمه‌ای) بود. متون پیکره از دو بازه زمانی ده‌ساله انتخاب شدند. از هر بازه زمانی ۱۲ کتاب انگلیسی، ترجمه‌های فارسی متناظر آن‌ها و ۱۲ کتاب فارسی تألیفی گردآوری شد. سپس، از هر کتاب یک فصل، به‌عنوان یک «واحد متنی کامل» (Ramon, 2009, p.77) انتخاب شد. از آنجایی که تعداد کلمات فصل‌ها برابر نیستند، فصل‌های بسیار بزرگ یا بسیار کوچک انتخاب نشدند تا پیکره نهایی متوازن‌تر شود. در مجموع، ۷۲ فصل در پیکره نهایی قرار گرفت (جدول ۱).

شکل ۱: طرح پیکره

Figure 1: the corpus design

جدول ۱: متون پیکره پژوهش

Table 1: texts in the corpus

تعداد کلمات	نوع متون	بازه زمانی
۸۴۷۴۴	انگلیسی	اول
۸۸۱۲۵	ترجمه‌ای فارسی	۱۳۳۸ - ۱۳۴۷
۹۳۷۰۰	تألیفی فارسی	
۹۱۹۳۷	انگلیسی	دوم
۱۰۷۰۰۰	ترجمه‌ای فارسی	۱۳۸۶ - ۱۳۹۵
۸۵۰۰۰	تألیفی فارسی	
۵۵۰۵۰۶		مجموع کلمات

برای پاسخ به پرسش اول تحقیق، تمامی نمونه‌های کاربرد معرفتی شش فعل وجه‌نمای مرکزی انگلیسی (*should* و *must*، *could*، *can*، *might*، *may*) در جملات دربردارنده آن‌ها شناسایی گردیدند و این جملات به‌همراه ترجمه‌های فارسی متناظر آن‌ها از پیکره موازی استخراج شدند. برای تفکیک کاربردهای معرفتی از کاربردهای غیرمعرفتی افعال انگلیسی، الگوی دپراتره^{۳۳} (2017) به کار گرفته شد.^{۲۴} درنهایت، درجه اطمینان بیان‌شده با افعال وجه‌نمای انگلیسی با برابرنهادهای فارسی متناظر با آن‌ها مقایسه گردید تا مشخص شود مترجمان به چه شیوه‌هایی آن‌ها را به فارسی برگردان کرده‌اند. به‌علاوه، در این مرحله شیوه‌های ترجمه آن دسته از ترکیب‌های وجه‌نمای همساز^{۲۵} که نقش تردیدنمایی دارند به‌صورت جداگانه بررسی شد. این ترکیب‌ها شامل دو یا چند تردیدنمای معرفتی با درجه اطمینان کمابیش یکسان هستند (برای مثال، *might perhaps*) که باعث مضاعف‌شدن تردیدنمایی و تأکید بر آن می‌شوند (Lyon, 1977, Huitink, 2012, p.403- pp. 808-827).

جهت پاسخ به پرسش دوم پژوهش، ۸۰۰ کلمه اول هر متن انگلیسی، متن ترجمه‌ای فارسی و متن تألیفی فارسی مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۲)، با این تفاوت که این‌بار، تمامی صورت‌های وجه‌نمای معرفتی

(صفات، قیود، اسامی و افعال) که ارزیابی نویسنده از صحت گزارها را بیان می‌کنند (فارغ از ارتباط ترجمه‌ای) شناسایی و استخراج شدند. در نهایت، یقین‌نما یا تردیدنماها بودن این وجه‌نماها تعیین شد. برای تفکیک یقین‌نماها یا تردیدنما بودن وجه‌نماهای معرفتی انگلیسی از فهرست‌های هایلند^{۲۶} (۱۹۹۸ الف و ب) کمک گرفته شد.

جدول ۲: متون منتخب از پیکره قیاسی

Table 2: the selected texts out of the comparable subcorpus

نوع متن	بازه زمانی	تعداد کلمات
انگلیسی	اول	۹۶۰۰ (۸۰۰*۱۲)
ترجمه‌های فارسی	دوم	۹۶۰۰ (۸۰۰*۱۲)
انگلیسی	اول	۹۶۰۰ (۸۰۰*۱۲)
ترجمه‌های فارسی	دوم	۹۶۰۰ (۸۰۰*۱۲)
تألیفی فارسی	اول	۹۶۰۰ (۸۰۰*۱۲)
تألیفی فارسی	دوم	۹۶۰۰ (۸۰۰*۱۲)
مجموع کلمات	-	۵۷۶۰۰

۵. یافته‌های پژوهش

جدول ۳ و ۴ فراوانی و توزیع تمام افعال وجه‌نمای مستخرج از متون انگلیسی را در بازه‌های زمانی اول و دوم نشان می‌دهند. همانگونه که مشهود است، در میان ۱۶۷۳ فعل مستخرج از متون انگلیسی *can* و به‌دنبال آن *may* بیشترین فراوانی را داشتند. طبق انتظار، هیچ نمونه‌ای از *can* در معنای معرفتی یافت نشد. فراوانی افعال بیان‌گر امکان معرفتی (تردیدنماها)، بیش از هفت برابر افعال بیانگر ضرورت معرفتی (یقین‌نماها) بود.

جدول ۳: فراوانی و توزیع افعال وجه‌نما در متون انگلیسی بازه اول

Table 3: the frequency and distribution of modal auxiliary verbs (1st timeframe)

تعداد	امکان معرفتی	امکان موقعیتی	اجازه موقعیتی	اجازه	فرصت	توانایی	
۲۶۱	۱۱ (<i>cannot</i>)	۱۳۷	۰	۸	۴۵	۶۰	can
۵۶	۶	۲۷	۰	۱	۹	۱۳	could

تعداد	امکان معرفتی	امکان موقعیتی	اجازه موقعیتی	اجازه	فرصت	توانایی	
۱۸۲	۱۱۳	۵۷	۰	۳	۹	-	may
۳۹	۲۹	۸	۰	۰	۲	-	might
	ضرورت معرفتی	ضرورت موقعیتی قوی	ضرورت بیرونی قوی			ضرورت درونی قوی	
۱۳۳	۹	۵۰	۶۸			۶	must
	معرفتی	ضرورت موقعیتی ضعیف	ضرورت بیرونی ضعیف			ضرورت درونی ضعیف	
۱۵۸	۱۱	۵۵	۹۲			۰	should
۸۲۹							مجموع

جدول ۴: فراوانی و توزیع افعال وجه‌نما در متون انگلیسی بازه دوم

Table 4: the frequency and distribution of modal auxiliary verbs (2nd timeframe)

تعداد	امکان معرفتی	امکان موقعیتی	اجازه موقعیتی	اجازه	فرصت	توانایی	
۳۰۷	۱۰ (cannot)	۱۳۹	۰	۳	۵۳	۱۰۲	can
۷۵	۸	۳۲	۰	۰	۱۲	۲۳	could
۱۸۵	۱۴۰	۳۵	۰	۱	۹	-	may
۷۸	۴۹	۲۷	۰	۰	۲	-	might
	ضرورت معرفتی	ضرورت موقعیتی قوی	ضرورت بیرونی قوی			ضرورت درونی قوی	ضرورت
۱۰۵	۱۶	۲۲	۶۵			۲	must
	معرفتی	ضرورت موقعیتی ضعیف	ضرورت بیرونی ضعیف			ضرورت درونی ضعیف	ضرورت
۹۴	۱۵	۳۱	۴۸			۰	should
۸۴۴							مجموع

۵-۱. پاسخ به پرسش اول تحقیق

تماس ترجمه‌ای طولانی‌مدت انگلیسی - فارسی چه تأثیری بر شیوه‌های ترجمه کاربردهای معرفتی افعال وجه‌نمای انگلیسی به فارسی داشته است؟

مترجمان افعال وجه‌نمای انگلیسی را از منظر درجه اطمینان به یکی از روش‌های زیر به فارسی برگردان کرده‌اند:

۱. برگردان به یک وجه‌نمای معرفتی فارسی با درجه اطمینان کمابیش «یکسان» (6a)

۲. حذف کامل وجه‌نمای معرفتی انگلیسی در ترجمه فارسی (6b)

۳. برگردان به یک وجه‌نمای معرفتی فارسی که درجه اطمینان «بیشتری» را بیان می‌کند (6c)

۴. برگردان به یک وجه‌نمای معرفتی فارسی که درجه اطمینان «کم‌تری» را بیان می‌کند (6d)

(6)

a - The teacher may not always be able to correct such problems, or even feel it is prudent to discuss them with the student, for the student **may** need his or her privacy in certain matters.

آموزگار همیشه قادر نیست چنین مسائلی را با دانش‌آموزان مطرح کند و شاید دانش‌آموز برای بعضی

موضوعات، نیاز به حریم خصوصی داشته باشد.

b - Then gradually we will require him to sit quietly for longer and then we will require him to actually sit there and do work. This **should** work in time.

بعد به تدریج از او می‌خواهیم که مدت بیشتری آرام سر جایش بنشیند، بعد از او می‌خواهیم که بنشیند

و به درستی به کارکردن بپردازد. این شیوه، به مرور مؤثر واقع می‌شود.

c - However excellent **might** be the results of such a system, no man with a modern outlook would give it serious consideration [...].

با وجود این که نتایج چنین اسلوبی قاعدتاً باید عالی و برجسته باشد، لکن هرگز کسی که افق نظر و

چشم‌انداز تازه و جدیدی دارد آن تدقیقات و ملاحظات را چیز مهم و جدی نخواهد پنداشت {...}.

d - There's nothing wrong with that except that it doesn't always work. What works with one topic, or one class, or one occasion, **may well** not work for another.

دستورالعملی که برای یک موضوع یا یک کلاس یا یک موقعیت کارکرد دارد، ممکن است برای موارد

دیگر سودمند نباشد.

در برخی موارد (۱۴ مورد در بازه اول و ۱۳ مورد در بازه زمانی دوم) افعال وجه‌نمای معرفتی انگلیسی در ترجمه‌های فارسی به وجه‌نمایی غیر معرفتی برگردان شدند به طوری که مقایسه فعل انگلیسی با برابر نهاد فارسی آن امکان‌پذیر نبود (نمونه ۷). برای مثال، در (۷) فعل *may* تردید معرفتی نویسنده را بیان می‌کند در حالی که فعل «نمی‌توانند» در ترجمه فارسی بیش از هر چیز بیان‌گر «ناتوانی» نهاد جمله (کودکان) برای انجام یک عمل است. چنین مواردی از تحلیل نهایی حذف شدند.

(7) - He **may** find it difficult to play with other boys and girls because these feelings come between him and them.

اینگونه کودکان نمی‌توانند با کودکان دیگر بازی کنند، چون احساسات آن‌ها مانعی در راه سازگاری او به وجود می‌آورد.

برای برخی جملات دربردارنده افعال وجه‌نماهای انگلیسی (۱۹ جمله در دوره اول و ۱۷ جمله در دوره دوم) هیچ جمله متناظری در ترجمه فارسی یافت نشد.

جدول ۵ و ۶ نتایج نهایی شیوه‌های برگردان افعال وجه‌نماهای معرفتی انگلیسی به فارسی برای دو بازه زمانی نشان می‌دهند. از آنجایی که دو شیوه «حذف کامل وجه‌نما» و «برگردان به یک وجه‌نما با درجه اطمینان بیشتر» به افزایش درجه اطمینان نویسنده درباره صحت گزاره منجر می‌شوند (درواقع، حذف وجه‌نمای معرفتی اطمینان نویسنده به گزاره را بی‌قید و شرط می‌کند)، می‌توان فراوانی‌های این دو شیوه ترجمه را با هم تحت یک مقوله مشترک قرار داد (شکل ۲).

جدول ۵: درجه اطمینان برابر نهادهای فارسی در مقایسه با افعال معرفتی انگلیسی (دوره اول)

Table 5: degree of certainty of Persian equivalents relative to that of English epistemic auxiliaries (1st timeframe)

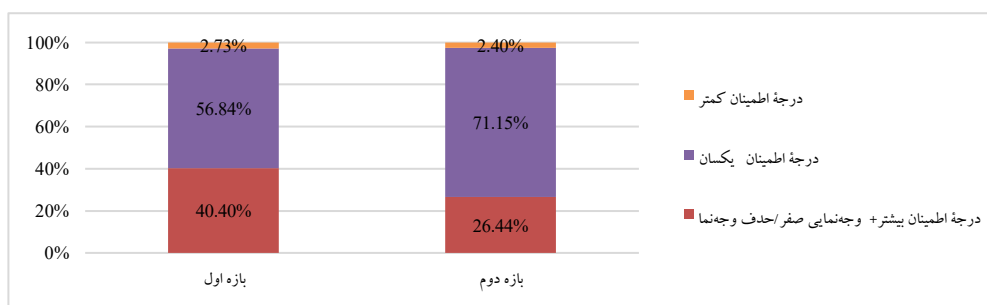
درجه اطمینان برابر نهاد فارسی	افعال بیان‌گر امکان		افعال بیان‌گر ضرورت		<i>could</i>	<i>can</i>	درجه اطمینان برابر نهاد فارسی
	<i>might</i>	<i>may</i>	<i>must</i>	<i>should</i>			
وجه‌نمایی صفر (حذف)	۱۲	۲۸	۱	۲	۴	۱	۴۸ (%۳۲.۸)

درجه اطمینان برابرنهاد فارسی	افعال بیان‌گر ضرورت		افعال بیان‌گر امکان		<i>could</i>	<i>can</i>	مجموع (%)
	<i>must</i>	<i>should</i>	<i>might</i>	<i>may</i>			
اطمینان بیشتر	۰	۸	۲	۱	۰	۰	۱۱ (٪۷.۵)
اطمینان یکسان	۷	۰	۱۰	۵۹	۰	۷	۸۳ (٪۵۶.۸)
اطمینان کمتر	۰	۰	۱	۳	۰	۰	۴ (٪۲.۷)
مجموع (%)							۱۴۶ (٪۱۰۰)

جدول ۶: درجه اطمینان برابرنهادهای فارسی در مقایسه با افعال معرفتی انگلیسی (دوره دوم)

Table 6: degree of certainty of Persian equivalents relative to that of English epistemic auxiliaries (2nd timeframe)

درجه اطمینان برابرنهاد فارسی	افعال بیان‌گر ضرورت		افعال بیان‌گر امکان		<i>could</i>	<i>can</i>	مجموع (%)
	<i>must</i>	<i>should</i>	<i>might</i>	<i>may</i>			
وجه‌نمایی صفر (حذف)	۳	۴	۵	۲۰	۲	۳	۳۷ (٪۱۷.۷)
اطمینان بیشتر	۰	۱۱	۲	۵	۰	۰	۱۸ (٪۸.۶)
اطمینان یکسان	۹	۰	۳۳	۹۷	۵	۴	۱۴۸ (٪۷۱.۱۵)
اطمینان کمتر	۳	۰	۰	۲	۰	۰	۵ (٪۲.۴)
مجموع (%)							۲۰۸ (٪۱۰۰)

شکل ۲: درجه اطمینان برابرنهادهای فارسی در مقایسه با افعال وجه‌نمای معرفتی انگلیسی (بازه زمانی اول و دوم)

Figure 2: degree of certainty of Persian equivalents relative to that of English epistemic auxiliaries (1st and 2nd timeframe)

همانگونه که در شکل ۲ می‌بینیم، مترجمان در بیشتر موارد (حدود ۵۷ درصد موارد در متون بازه اول و ۷۱ درصد موارد در متون بازه دوم) از یک وجه‌نمای فارسی با درجه اطمینان کمابیش برابر برای برگردان افعال وجه‌نمای انگلیسی استفاده کرده‌اند. اما هر زمان که این شیوه ترجمه را مناسب تشخیص نداده‌اند، اغلب به حذف کامل فعل انگلیسی یا برگردان آن با یک وجه‌نمای معرفتی فارسی با درجه اطمینان «بیشتر» روی آورده‌اند. همان‌طور که مشهود است، برگردان وجه‌نمای انگلیسی به یک وجه‌نمای فارسی با درجه اطمینان «کم‌تر» به ندرت انجام شده است (تنها ۹ مورد در دو دوره زمانی). از این موارد هم، ۶ مورد برگردان ترکیب *may/might well* به «ممکن بودن» است. در ۳ مورد دیگر هم یک مترجم مشخص *must* را به «توانستن» برگردان کرده است. بنابراین، به نظر نمی‌رسد که برگردان افعال وجه‌نمای انگلیسی به یک وجه‌نمای فارسی با درجه اطمینان «کم‌تر» در ترجمه‌های فارسی مرسوم باشد. نتایج شکل ۲، به خوبی نشان می‌دهند که با طولانی‌شدن تماس ترجمه‌ای شیوه‌های ترجمه‌ای افعال معرفتی انگلیسی دستخوش تغییر قابل توجهی شده‌اند. به طوری که در گذر از بازه اول به دوم، تمایل مترجمان به برگردان افعال معرفتی انگلیسی به وجه‌نمای فارسی با درجه اطمینان بیشتر یا حذف کامل آن‌ها داشته‌اند تقریباً ۱۴ درصد کاهش یافته است. به بیان دیگر، در بازه اول، مترجمان تقریباً ۴ فعل از ۱۰ فعل معرفتی انگلیسی را حذف کرده یا به فعل قوی‌تر برگردان کرده‌اند، در حالی که این رقم در بازه دوم تقریباً به ۲.۵ فعل کاهش یافته است. این یافته نشان می‌دهد که مترجمان در بازه دوم در ترجمه افعال معرفتی انگلیسی مبدأ محورتر عمل کرده‌اند.

نتایج بررسی شیوه‌های ترجمه «ترکیب‌های وجه‌نمای هم‌ساز» از انگلیسی به فارسی هم با یافته‌های ارائه‌شده در شکل ۲ هم‌سو هستند. ترکیب‌های هم‌ساز مستخرج از متون انگلیسی دو دسته بودند: (الف) دو یا چند وجه‌نمای «هم‌بند»^{۲۷} (مانند *might seem* در 8a) و (ب) دو یا چند وجه‌نمای «غیرهم‌بند» (مانند *suggest that ... may ...* در 8b). مترجمان یا از یک ترکیب هم‌ساز مشابه (متشکل از دو وجه‌نمای معرفتی) برای برگردان ترکیب هم‌ساز انگلیسی به فارسی استفاده کردند (برای مثال، در 8a ترکیب *might seem* به «ممکن است ... به نظر برسد» برگردان شده است) و یا تنها از یک وجه‌نمای فارسی واحد استفاده کردند و یکی از دو

وجه‌نمایهای انگلیسی را در ترجمه کاملاً حذف نمودند (برای نمونه، ترکیب *suggest that ... may* در 8b به ترکیب «نظر من این است که» برگردان شده و فعل *may* در ترجمه حذف شده است).

(8)

a - Again, this **might seem** deceptively simple.

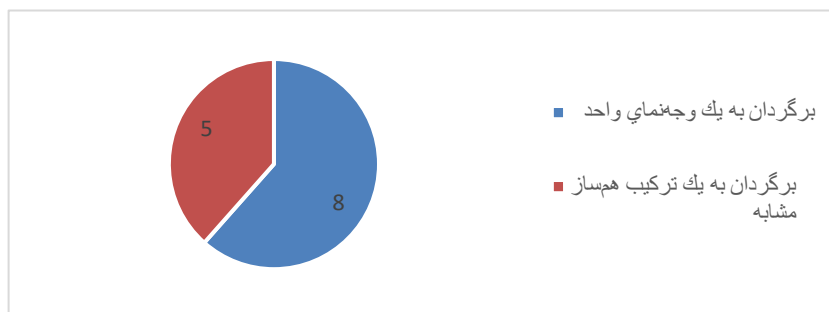
این فرایند نیز **ممکن است** به شکل فریبنده‌ی ساده **به نظر برسد**.

b - I **suggest** that no system of external tests which aims primarily at examining individual scholars **may** result in anything but educational waste.

نظر من این است هیچ سیستم آزمایش‌های نهایی که هدف آن در درجه اول امتحان کردن دانش‌پژوهان

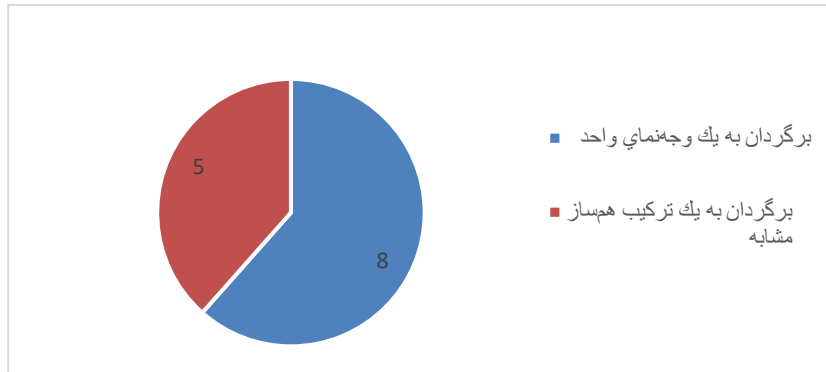
فردی است نتیجه‌ای جز اتلاف تعلیم و تربیت ندارد.

شکل‌های ۳ و ۴ نتایج نهایی شیوه‌های ترجمه ترکیب‌های همساز را نشان می‌دهند. می‌بینیم که در ترجمه‌های بازه اول ۸ مورد از ۱۳ ترکیب همساز انگلیسی (حدود ۶۱ درصد موارد) به یک وجه‌نمای فارسی واحد ترجمه شده‌اند، درحالی‌که در بازه دوم و تحت تأثیر طولانی‌شدن مدت‌زمان تماس ترجمه‌ای فارسی-انگلیسی این رقم به ۲ مورد از ۱۱ مورد (حدود ۱۸ درصد موارد) تنزل پیدا کرده است. این یافته نشان می‌دهد که مترجمان در بازه دوم ترکیب‌های همساز انگلیسی را مبدأ محورتر ترجمه کرده‌اند.

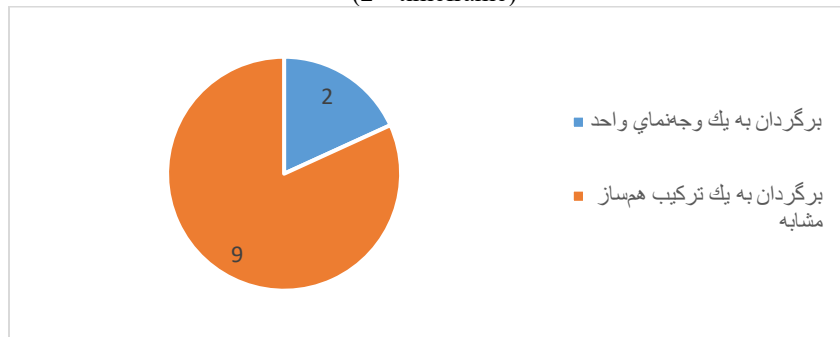
شکل ۳: روش‌های برگردان ترکیب‌های همساز معرفتی از انگلیسی به فارسی (بازه اول)

Figure 3: strategies for translation of English modally harmonic combinations into Persian (1st timeframe)

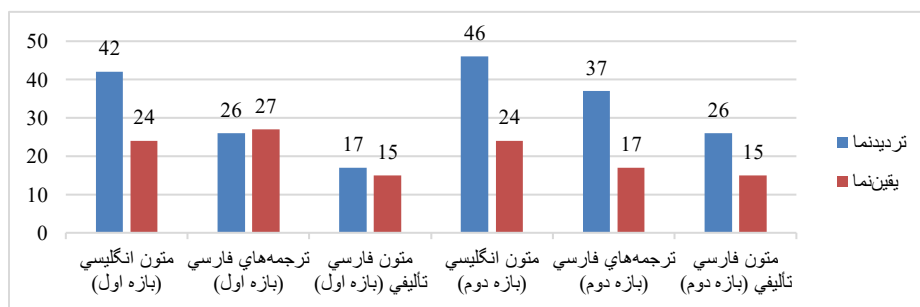
شکل ۴: روش‌های برگردان ترکیب‌های همساز معرفتی از انگلیسی به فارسی (بازه دوم)

Figure 4: strategies for translation of English modally harmonic combinations into Persian (2nd timeframe)

درکل، نتایج ارائه‌شده در شکل‌های ۲، ۳ و ۴ نشان می‌دهند که با طولانی‌تر شدن دوران تماس ترجمه‌ای در گذار از بازه زمانی اول به دوم، افعال معرفتی انگلیسی و ترکیب‌های همساز معرفتی به صورت وفادارانه‌تر و مبدأمحورتری به فارسی ترجمه شده‌اند.

۵-۲. پاسخ به پرسش دوم پژوهش: تماس ترجمه‌ای طولانی‌مدت فارسی - انگلیسی چه تأثیری بر فراوانی و توزیع وجه‌نماهای معرفتی در متون فارسی ترجمه‌ای و تألیفی داشته است؟ همانگونه که در بخش ۴ گفته شد، برای پاسخ به پرسش دوم تحقیق، تمامی صورت‌های وجه‌نمای معرفتی در بخشی از متون پیکره قیاسی شناسایی و استخراج شدند و تردیدنا یا یقین‌نما بودن هر یک تعیین شد. شکل ۵ یافته‌های این بررسی را ارائه می‌کند.

شکل ۵: فراوانی تردیدنماها و یقین‌نماها

Figure 5: frequency of hedges and boosters

همان‌طور که در شکل ۵ می‌بینید فراوانی تردیدنماها در متون انگلیسی بازه اول تقریباً ۶۱ درصد بیش از ترجمه‌های فارسی این دوره است، در حالی که در بازه دوم فراوانی تردیدنماها در متون انگلیسی تنها حدود ۲۴ درصد بیشتر از ترجمه‌های فارسی است. در واقع، فراوانی تردیدنماها در ترجمه‌های فارسی بازه دوم نسبت به ترجمه‌های بازه اول ۴۲ درصد افزایش یافته است. همچنین، در ترجمه‌های بازه دوم، فراوانی یقین‌نماها هم ۵۸ درصد کاهش یافته است (از ۲۷ یقین‌نما به ۱۷ یقین‌نما). این یافته‌ها نشان می‌دهند که ترجمه‌های بازه زمانی دوم با طولانی‌شدن تماس ترجمه‌ای از حیث فراوانی تردیدنماها به متون انگلیسی همگرا و شبیه شده‌اند. این مشاهدات تطابق خوبی با یافته‌های مربوط به روش‌های ترجمه افعال وجه‌نما از انگلیسی به فارسی دارند (شکل ۲). آن یافته‌ها هم مبدأ محور شدن روش‌های ترجمه را نشان دادند.

شکل ۵ همچنین نشان می‌دهد که فراوانی یقین‌نماها در متون تألیفی فارسی درگذر زمان ثابت بوده است (۱۵ مورد در هر ۹۶۰۰ کلمه در هر دو بازه زمانی)، اما فراوانی تردیدنماها در این متون در بازه دوم (نسبت به بازه اول) تقریباً ۵۲ درصد افزایش یافته است (از ۱۷ مورد در هر ۹۶۰۰ کلمه در بازه اول به ۲۶ مورد در بازه دوم). این نشان می‌دهد که متون تألیفی فارسی هم در بازه زمانی دوم (به تبعیت از ترجمه‌های فارسی) از منظر فراوانی تردیدنماها به متون انگلیسی (لبته، به میزان کم‌تری) همگرا شده‌اند.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

طبق نتایج این پژوهش، مترجمان بازه اول نسبت به بازه دوم تعداد بسیار بیشتری از افعال وجه‌نمای معرفتی انگلیسی (بالاخص، تردیدنماها) را در ترجمه‌ها حذف یا به یقین‌نماهای فارسی برگردان کردند. در ترجمه ترکیب‌های وجه‌نمای هم‌ساز انگلیسی هم مشاهده شد که مترجمان بازه اول تمایل بیشتری داشتند تا با حذف یکی از تردیدنماها در این ترکیب‌ها از شدت تردیدنمایی و احتیاط مستتر در آن‌ها بکاهند. این درحالی است که در همین بازه، جملات برگردان‌شده به فارسی که در آن‌ها افعال معرفتی انگلیسی حذف یا جرح و تعدیل شده‌اند از بسیاری جهات دیگر (به‌ویژه، جهاتی که به کارکرد اطلاعی زبان مربوط می‌شوند) کمابیش دقیق و وفادارانه برگردان شده‌اند. موارد حذف و جرح و تعدیل یقین‌نماها (به‌ویژه، در بازه اول) بسیار بیشتر از آن است که بتوان علت اصلی آن‌ها را عدم وجود وجه‌نماهای معرفتی و ترکیب‌های هم‌ساز متناظر در نظام وجه‌نمایی فارسی و/یا عدم مهارت و ضعف زبانی - ترجمانی مترجمان بازه زمانی اول در معادل‌یابی صحیح برای افعال وجه‌نمای معرفتی انگلیسی دانست. در واقع، تقریباً در تمامی موارد برگردان وجه‌نماها یا ترکیب هم‌ساز انگلیسی به یک وجه‌نما یا ترکیب هم‌ساز متناظر و دقیق در فارسی امکان‌پذیر است و حتی گاهی بیش از یک صورت وجه‌نمای فارسی برای ترجمه دقیق وجه‌نمای انگلیسی وجود دارد. به‌علاوه، نتایج تحقیق نشان داد که در بازه زمانی دوم فراوانی تردیدنماها و یقین‌نماها نه تنها در «متون ترجمه‌شده فارسی» بلکه (به میزان کم‌تری) در «متون تألیفی فارسی» هم دستخوش تغییر شده است. به‌طور کلی، این تصمیمات و تغییرات در زمانی در متون ترجمه‌ای و تألیفی فارسی را می‌توان به سه عامل عمده ربط داد: (الف) غلبه اولویت‌های ارتباطی متون انگلیسی بر فارسی (ب) نوع ترجمه رایج در هر بازه زمانی

و (ج) شدت و ضعف پالایش فرهنگی در فرایند ترجمه از انگلیسی به فارسی.

۶-۱. غلبه اولویت‌های ارتباطی متون انگلیسی بر فارسی

نشان داده شده است که تمایل به استفاده پرتکرار از وجه‌نماهای معرفتی (به‌ویژه، تردیدنماها) با خواننده‌محوری متون و نویسندگان آن‌ها ارتباط مستقیم دارد (به‌ویژه، Kranich, 2009 & 2011). به‌موجب خواننده‌محوری، نویسندگان انگلیسی با استفاده پرتکرار از تردیدنماها سعی می‌کنند تا در ارائه مطالب (به‌ویژه بیان نظرات و ادعاهای خود) فضای بین‌شخصی بیشتری را برای طرح نظرات متفاوت (و احتمالاً مخالف) مخاطبان باز بگذارند و بدین‌وسیله هزینه بین‌شخصی مخالفت با ادعای‌های مطرح‌شده خود را پایین نگاه دارند. به بیان‌دیگر، با وام‌گیری از واژگان و مفاهیم نظریه^{۲۸} ادب براون و لوینسون (۱۹۷۸) می‌توان گفت که استفاده پرتکرار از تردیدنماها هم‌زمان وجه منفی مخاطبان (یعنی، تمایل آن‌ها برای آزادی در بیان عقیده مخالف با نویسنده) و وجه مثبت نویسنده (یعنی، تمایل وی برای مورد تأیید قرارگرفتن) محافظت می‌کند.^{۲۹} درمقابل، نویسندگان فارسی‌زبان بیش از هرچیز بر ارائه صریح اطلاعات به مخاطبان خود تمرکز دارند. این تمایل به محتوامحوری و تمرکز بر انتقال پیام به‌جای ملاحظیات بین‌شخصی به تمایل به استفاده کم‌تر از تردیدنماها و تمایل به استفاده بیشتر از یقین‌نماها می‌انجامد. بنابراین، حذف و جایگزینی شمار قابل‌توجهی از تردیدنماهای انگلیسی در ترجمه‌های فارسی بازه اول در راستای هماهنگ کردن ترجمه‌ها با محتوامحوری فارسی قابل‌توجیه است. احتمالاً، فرض مترجمان در بازه اول آن بوده است که خوانندگان فارسی‌زبان، به‌مانند خود آن‌ها، انتظار دارند که اطلاعات علمی را به قطعیت از سوی نویسنده (به‌عنوان مرجع علمی) دریافت کنند. به بیان‌دیگر، براساس محتوامحوری، خوانندگان فارسی‌زبان کم‌تر انتظار دارند که نویسنده با به‌کاربردن تردیدنماهای فراوان مرجعیت علمی خود را تضعیف کند و فضای وسیعی را برای نظرات مخالف مخاطبان باز بگذارد. این‌که طبق نتایج پژوهش در هر دو بازه فراوانی تردیدنماها در متون تألیفی فارسی به‌مراتب کم‌تر از متون انگلیسی است (شکل ۵ را ببینید)، مؤید همین انتظار است.

علی‌رغم محتوامحوری فارسی، تماس ترجمه‌ای طولانی‌مدت باعث غلبه تدریجی اولویت ارتباطی

انگلیسی (یعنی، خواننده محوری) بر متون ترجمه‌ای فارسی شده است و همانطور که یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد (شکل ۵) ترجمه‌های فارسی بازه زمانی دوم از منظر فراوانی و توزیع تردیدنماها به متون انگلیسی متناظر با خود همگرا شدند. به دلیل همین همگرایی، مترجمان بازه دوم کمتر تصمیم به حذف افعال معرفتی انگلیسی یا برگردان آن‌ها به یقین‌نماها گرفته‌اند. همچنین، متون تألیفی فارسی در بازه زمانی دوم هم به نوبه خود تاحدی به ترجمه‌های فارسی همگرا شده‌اند و تعداد تردیدنماها در آن‌ها به نسبت بازه اول بالاتر رفته است و به واسطه ازدیاد تردیدنماها در آن‌ها خواننده محورتر و بین شخصی‌تر شده‌اند. البته، از آنجایی که متون تألیفی فارسی تنها به صورت غیرمستقیم و به واسطه متون ترجمه‌ای از متون انگلیسی تأثیر می‌پذیرند، نرخ افزایش تردیدنماها در آن‌ها کم‌تر از متون فارسی ترجمه‌ای بوده است. باید خاطر نشان کنیم که به دلیل اهمیت و سلطه روزافزون زبان انگلیسی متون ترجمه‌شده از آن می‌توانند الگویی برای تألیف متون مشابه در زبان فرهنگ‌های مقصد باشند (Becher et al., 2009, p. 147; Kranich, 2016, p. 167).

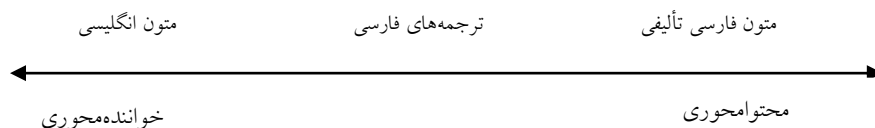
سؤالی که در اینجا به ذهن می‌رسد آن است که چرا مترجمان فارسی‌زبان تمامی افعال معرفتی انگلیسی (یا حداقل تمامی تردیدنماها) را در ترجمه‌های خود حذف یا جایگزین نکرده‌اند تا تصمیمات ترجمه‌ای آن‌ها با محتوای محوری فارسی سازگارتر باشد. در پاسخ می‌توان دو استدلال ارائه کرد. اولاً، همان‌گونه که هاوس (2006a, p. 251) خاطر نشان می‌کند، اولویت‌های ارتباطی «نباید با دوقطبی‌های آشکار اشتباه گرفته شوند، آن‌ها تنها سوگیری‌های {ارتباطی} را نشان می‌دهند». پس، محتوای محوری به معنای بی‌توجهی نویسندگان فارسی‌زبان به نقش بین شخصی زبان نیست، بلکه بدان معناست که تأکید آن‌ها بیشتر بر ارائه اطلاعات است. به همین دلیل، در حدود ۵۷ درصد از کاربردهای معرفتی افعال وجه‌نمای انگلیسی در متون بازه اول و ۷۱ درصد از آن‌ها در بازه دوم به وجه‌نماهای معرفتی فارسی با درجه اطمینان کمابیش یکسان برگردان شده‌اند تا نقش بین شخصی زبان هم تا حدودی در متون ترجمه‌ای فارسی محقق شود. دوماً، به نظر می‌رسد مترجمان زمانی کاربردهای معرفتی افعال انگلیسی را به یک وجه‌نمای فارسی با درجه اطمینان کمابیش مشابه برگردان کرده‌اند که حس کرده‌اند تردید نویسنده انگلیسی‌زبان منطبق بر واقعیت است و تردیدی راهبردی نیست.^۳ در چنین شرایطی، مترجم دلیلی برای حذف تردیدنمایی نویسنده ندارد چراکه چنین

تردید، به‌واقع، قسمتی از محتوای گزاره‌ای جمله را تشکیل می‌دهد و نقش اندیشگانی و محتوایی دارد. درمقابل، زمانی که مترجمان گمان کرده‌اند که نویسنده صرفاً به‌خاطر ملاحظات بین‌شخصی و حفظ وجهه منفی مخاطبان (و وجهه مثبت خود) از تردیدنمایی استفاده راهبردی کرده است، در راستای محتوای محوری فارسی تردیدنما را حذف یا با یقین‌نما جایگزین کرده‌اند تا صرفاً اطلاعات را با صراحت و بدون جرح و تعدیل به خوانندگان منتقل کنند. بنابراین، می‌توان این فرض را مطرح کرد که متون فارسی و انگلیسی بیشتر در فراوانی تردیدنماهای خواننده‌محور، بین‌شخصی و راهبردی با هم تفاوت دارند تا تردیدنمایی واقعی و محتوای محوری.

در نهایت، بر پایه یافته‌های پژوهش حاضر، می‌توان اولویت‌های ارتباطی متون انگلیسی و فارسی (تألیفی و ترجمه‌ای) را در بازه زمانی دوم بر روی یک دنباله به تصویر کشید (شکل ۶). متون انگلیسی، که بیشترین فراوانی تردیدنماها را دارند، خواننده‌محور هستند. در مقابل، متون فارسی تألیفی، علی‌رغم این‌که در گذر زمان از دید تردیدنماها را تجربه کرده‌اند، همچنان محتوای محوری‌ترین هستند. ترجمه‌های فارسی، که با طولانی‌شدن تماس ترجمه‌ای به‌طور محسوسی به متون انگلیسی همگرا شده‌اند، از منظر اولویت‌های ارتباطی تا حدی ویژگی‌های متون تألیفی فارسی و تا حدی ویژگی متون انگلیسی را به نمایش می‌گذارند. به‌همین دلیل است که تعداد تردیدنماها در متون ترجمه‌ای فارسی بیش از متون فارسی تألیفی و کم‌تر از متون انگلیسی است (ر.ک. به شکل ۵).

شکل ۶: اولویت‌های ارتباطی متون انگلیسی، ترجمه‌های فارسی و متون تألیفی فارسی

Figure 6: communicative preferences of English and Persian (translated and original) texts

۶-۲. نوع ترجمه رایج در هر بازه زمانی

طبق الگوی ارزیابی کیفیت ترجمه هاوس (2014)، می‌توان گفت که شیوه برگردان افعال معرفتی انگلیسی به فارسی در بازه زمانی اول در جهت انجام «ترجمه سرپوشیده» بوده است. در این ترجمه‌ها مترجمان پالایش فرهنگی را به صورت مستمر (تر) اعمال کرده‌اند و مطابق با محتوامحوری موردانتظار جامعه فارسی‌زبان مانع ورود بی‌قیدوشرط و پالایش‌نشده مفاهیم معرفتی از متون انگلیسی به ترجمه‌های فارسی شده‌اند. به واسطه این پالایش فرهنگی تعداد زیادی از افعال معرفتی انگلیسی (به‌ویژه، تردیدنماهای واقعی) پشت پالایه فرهنگی مانده‌اند و لاجرم در ترجمه‌ها حذف شده یا با یقین‌نما جایگزین شده‌اند. بنابراین، در روش‌های ترجمه‌ای بازه زمانی اول برابری نقشی^{۳۱} موردانتظار بوده است که با اعمال پالایش فرهنگی تاحدی محقق شده است. درمقابل، شیوه‌های ترجمه‌ای افعال معرفتی انگلیسی در بازه زمانی دوم در جهت تولید ترجمه‌هایی که هاوس (2014) آن‌ها را «آشکار» می‌نامد حرکت کرده‌اند. در این ترجمه‌ها هم پالایش فرهنگی انجام شده است، اما میزان و سخت‌گیری آن به مراتب کمتر بوده است. در نتیجه پالایش فرهنگی ضعیف در بازه دوم، تعداد بیشتری از تردیدنماها بدون این‌که در راستای محتوامحوری فارسی حذف یا جایگزین شوند، به متون ترجمه‌ای فارسی وارد شده‌اند. به همین دلیل، ترجمه‌های بازه دوم از منظر صوری و ساختاری به متون انگلیسی متناظر با خود شبیه‌ترند. به‌طور کلی، شیوه‌های ترجمه افعال معرفتی انگلیسی در بازه زمانی اول محتوامحور و مقصدمحور^{۳۲} هستند، درحالی‌که در بازه زمانی دوم خواننده‌محور و مبدأمحور (تر)^{۳۳} شده‌اند.

طبق نظر توری (۱۹۹۵)، می‌توان گفت که مترجمان بازه اول در پی تحقق هنجار مقبولیت^{۳۴} ترجمه بوده‌اند، درحالی‌که در بازه زمانی دوم تحقق هنجار بسندگی^{۳۵} و دقت در ترجمه بیشتر مدنظر بوده است. در همین راستا، بیکر (2018, p.62) «انتخاب بین برابرنهادی که دقیق است و برابرنهادی که رایج {طبیعی} است» را چالش همیشگی مترجمان می‌داند. در بازه اول، برابرنهادهای طبیعی (که مطابق با محتوامحوری فارسی هستند) و در بازه دوم برابرنهادهای دقیق (یعنی، آن‌هایی که از منظر صوری - ساختاری شبیه انگلیسی هستند) برنده این چالش بوده‌اند. جدول ۷ ویژگی‌های ترجمه‌های بازه اول و دوم را به صورت

خلاصه ارائه می‌کند. گفتنی است که این ویژگی‌ها تنها سوگیری‌ها نسبی هستند. بنابراین، ادعا این نیست که ترجمه‌های بازه اول، کاملاً «سرپوشیده» و ترجمه‌های بازه دوم، کاملاً «آشکار» هستند، بلکه تنها می‌توان گفت که ترجمه‌های بازه اول (به واسطه شیوه‌های ترجمه‌ای رایج در آن‌ها) سرپوشیده‌تر و مقصدمحورتر از ترجمه‌های بازه دوم هستند.

جدول ۷: ویژگی‌های نسبی ترجمه‌های انگلیسی به فارسی

Table 7: the relative features of English - to - Persian translations

بازه زمانی	نوع ترجمه‌ها	هنجار غالب ترجمه‌ها	نوع تعادل بین زبان مبدأ و مقصد	سوگیری ترجمه‌ها	اولویت ارتباطی
اول	سرپوشیده	مقبولیت	نقشی - کاربردی	مقصدمحور	محتوامحوری
دوم	آشکار	بسندگی	صوری - ساختاری	مبدأمحور	خواننده‌محوری

۳-۶. شدت و ضعف پالایش فرهنگی در فرایند ترجمه از انگلیسی به فارسی

طبق الگوی ارزیابی کیفیت ترجمه هاوس (2014)، مترجمان براساس شناخت (خودآگاه یا ناخودآگاه) از اولویت‌های ارتباطی زبان مبدأ و مقصد پالایش فرهنگی انجام می‌دهند. براساس نتایج شیوه‌های ترجمه افعال معرفتی انگلیسی، می‌توان گفت که پالایش فرهنگی (در راستای محتوامحوری) در ترجمه‌های فارسی دوره زمانی اول به مراتب قوی‌تر و مستمرتر از دوره دوم بوده است چراکه به نظر نمی‌رسد در بازه سال‌های ۱۳۳۸ تا ۱۳۴۷، که تقریباً با سال‌های آغازین تماس ترجمه‌ای انگلیسی - فارسی مصادف است، خواننده‌محوری زبان انگلیسی (و به موجب آن، استفاده پرتکرار از تردیدنمایی در متون علمی) توانسته باشد آنچنان به اذهان مترجمان متون فارسی راه پیدا کند. درمقابل، با طولانی‌شدن تماس ترجمه‌ای و گذشت حدود شصت سال، پالایش فرهنگی در ترجمه افعال معرفتی انگلیسی به میزان محسوسی ضعیف‌تر شده است و در نتیجه آن مترجمان سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵ تعداد کمتری از افعال معرفتی انگلیسی را در

ترجمه‌های فارسی حذف یا جایگزین کرده‌اند. در واقع، به‌موجب تضعیف پالایش فرهنگی در ترجمه‌های بازه زمانی دوم تردیدنماها (به‌ویژه، نمونه‌های راهبردی و خواننده‌محور) بیشتر امکان ورود به ترجمه‌های فارسی را پیدا کرده‌اند.

۴-۶. نتیجه

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که با طولانی‌شدن تماس ترجمه‌ای فراوانی تردیدنماها در متون فارسی (ترجمه‌ای و تألیفی) به‌صورت محسوس به متون انگلیسی نزدیک شده است. تغییرات مشاهده‌شده در شیوه‌های ترجمه افعال معرفتی انگلیسی هم از تأثیری‌پذیری مترجمان از اولویت‌های انگلیسی و عدم حذف یا جایگزینی تعداد زیادی از تردیدنماهای انگلیسی در ترجمه‌های فارسی در بازه دوم حکایت دارند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که با طولانی‌تر شدن تماس ترجمه‌ای اولویت‌های ارتباطی فارسی هم در برابر همگراشدن به (و تأثیرپذیری از) اولویت‌های ارتباطی زبان فرهنگ انگلیسی آسیب‌پذیر هستند. در واقع، متون فارسی (تألیفی و ترجمه‌ای) در گذر زمان به خواننده‌محوری انگلیسی همگرا شده‌اند و از آن تأثیر پذیرفته‌اند. این همگرایی به‌خوبی در استفاده پرتکرارتر از تردیدنماها در متون فارسی (تألیفی و ترجمه‌ای) بازه دوم خود را نشان می‌دهد.

یافته‌های پژوهش این پیام مهم را دارند که صیانت از زبان فارسی در برابر حمله روزافزون زبان انگلیسی نباید تنها به حوزه واژگان، دستور و، به‌طور کلی، حوزه اندیشگانی زبان محدود شود و لازم است حوزه بین‌شخصی و اولویت‌های ارتباطی فارسی را هم شامل شود. تبیین میزان آسیب‌پذیری این حوزه‌ها در برابر نفوذ انگلیسی وظیفه مهمی برای محققان حوزه زبان‌شناسی و ترجمه است.

ضروری است مترجمان اولویت‌های ارتباطی فارسی و انگلیسی را به‌خوبی بشناسند تا بتوانند بر مبنای آن‌ها و نوع ترجمه‌ای که قصد تولید آن را دارند تصمیمات ترجمه‌ای مقتضی را اتخاذ کنند. با این‌شناخت، مترجمان می‌توانند، در صورتی که هدف آنها تولید ترجمه «سرپوشیده» باشد، با پالایش فرهنگی مستمر متون علمی انگلیسی را مطابق با اولویت‌های ارتباطی زبان فرهنگ فارسی ترجمه کنند. همچنین، آگاهی از این اولویت‌ها می‌تواند به منتقدان، محققان و مدرسان ترجمه کمک کند که از منظر جدیدی ناهماهنگی‌های

ظاهری بین ترجمه‌ها و متون مبدأ آن‌ها را مورد نقد و بررسی قرار دهند و از خطاانگاری شتابزده برخی از تصمیمات مترجمان خودداری کنند.

وجه‌نمایی معرفتی تنها یکی از مقوله‌هایی است که در تحقق نقش بین‌شخصی و خواننده‌محور کردن زبان و متون دخیل است. ضمیرهای اشاگر به نویسنده و/یا خواننده (مانند، من و ما)، ضمائر غیرشخصی (برای مثال، انسان، فرد، شما)، پیرانتزهای توضیحی و غیره هم این نقش را ایفا می‌کنند. تحقیقات آینده می‌توانند شیوه ترجمه این مقوله‌ها و فراوانی و توزیع آن‌ها را در متون (ترجمه‌ای و تألیفی) فارسی و انگلیسی مورد بررسی قرار دهند تا تصویر جامع‌تری از میزان تأثیرگذاری انگلیسی بر فارسی به‌واسطه تماس ترجمه‌ای به‌دست آید.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. ideational
2. interpersonal
3. epistemic modality
4. communicative preferences
5. addressee orientation
6. content orientation

۷. تمامی نمونه‌ها از پیکره این پژوهش (ر.ک. به بخش ۳) استخراج شده‌اند.

8. hedging and boosting
9. Kranich
10. dynamic possibility

۱۱. شاه‌ناصری (۱۳۹۱، صص. ۸۱ - ۹۳) در نمونه‌های ۴۳، ۴۸، ۵۸، ۵۹ و ۶۰ خود هم کاربردهای مشخصاً «غیرمعرفتی» افعال کمکی انگلیسی، به‌ویژه *can* و *may* را «معرفتی» قلمداد کرده است.

12. Holmes
13. House
14. overt and covert
15. cultural filtering

۱۶. برای توضیح بیشتر درباره فرانش‌های سه‌گانه هالیدی و کاربرد آن‌ها در مطالعات زبانی ر.ک. به ایمنی (۱۳۹۲) و معصومی و ذاکر (۱۳۹۵)

17. Crismore & Abdollahzadeh

18. metadiscourse markers
19. propositional - oriented

۲۰. پروژه covert translation از سال ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۱ در دانشگاه هامبورگ انجام شد.

21. parallel
22. comparable
23. Depraetere

۲۴. سازوکار دپراتره (۲۰۱۷) براساس طبقه‌بندی دپراتره و رید (۲۰۱۱) برای تفکیک معانی *can might may* و *could* و طبقه‌بندی دپراتره (۲۰۱۴) برای تفکیک معانی *must* و *should* شکل گرفته است. برای فارسی، مدادیان و همکاران (۱۳۹۷) معانی *توانستن، بایستن، شدن* را برپایه طبقه‌بندی دپراتره (۲۰۱۴) طبقه‌بندی کرده‌اند.

25. modally harmonic
26. Hyland
27. clause - mate
28. politeness theory

۲۹. برای توضیح بیشتر در این رابطه، برای نمونه، ر.ک. به هایلند (۱۹۹۸ الف) و ژائو کیوپینگ (۲۰۱۲)

۳۰. در رابطه با تفاوت بین تردیدنمایی واقعی و راهبردی ر.ک. به هایلند (۱۹۹۶)

31. functional equivalence
32. target - oriented
33. source - oriented
34. acceptability
35. adequacy

۸. منابع

- اخلاقی، ف. (۱۳۸۶). بایستن، شدن و توانستن: سه فعل وجهی در فارسی امروز. *دستور*، ۳، ۸۲-۱۳۳.
- امیریوسفی، م.، رضوانی‌سیچانی، ب. و رضوانی‌سیچانی، ا. (۱۳۹۸). مدیریت ریسک: راهبردی برای ترجمه دقیق‌تر تردیدنماهای متون علمی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۱۱(۲)، ۲۵-۴۴.
<https://doi.org/10.22108/jrl.2019.113942.1273>
- امینی، ر. (۱۳۹۲). تحولات معنایی و ساخت اطلاع «آغازگرهای اسنادی شده» در فرایند ترجمه از انگلیسی به فارسی در چارچوب دستور نقش‌گرای نظام‌مند هالییدی. *جستارهای زبانی*، ۴(۴)، ۱-۲۹.
- بهرامی‌خورشید، س.، گلفام، ا.، سعیدی‌زاده، ص. (۱۳۹۶). ساخت‌های غیرشخصی مرخم در زبان

- فارسی: رویکردی شناختی. پژوهش‌های زبانی، ۸(۱)، ۵۹-۷۷.
- شاه‌ناصری، ش. (۱۳۹۱). تماس زبانی از طریق ترجمه: تأثیر نظام وجهی زبان انگلیسی بر گونه علمی زبان فارسی. پایان‌نامه دکتري. دانشگاه اصفهان.
  - مدادیان، غ.، نژادانصاری مهابادی، د. و براتی، ح. (۱۳۹۷). طبقه‌بندی آشکار معانی غیرمعرفتی فعل‌های وجهی توانستن، شدن و بایستن بر پایه الگوی معناشناختی - کاربردشناختی دپراتره. زبان‌پژوهی، ۱۰(۲۸)، ۱۱۰-۱۴۸. <https://doi.org/10.22051/jlr.2017.12852.1236>
  - معصومی، م. و زاگر، ا. (۱۳۹۵). تحلیل سبک‌شناختی چند حکایت گلستان در پرتو دستور نقش‌گرایی نظام‌مند هالیدی. جستارهای زبانی، ۷(۱)، ۱۷۳-۱۹۶.
  - نکویی‌زاده، م.، بوالی، م.، باقری، م.، و رسایی، ا. (۱۳۹۹). تردیدافکنی فراگفتمانی در مقالات پژوهشی در زبان‌شناسی کاربردی: بررسی مقایسه‌ای سوژانر «نتایج و بحث» در مقالات نویسندگان غیرانگلیسی‌زبان و انگلیسی‌زبان. پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، ۱۰(۲)، ۴۴۸-۴۶۹. <https://doi.org/10.22059/jflr.2019.286626.662>

References

- Abdollahzadeh, E. (2011). Poring over the findings: Interpersonal authorial engagement in applied linguistics papers. *Journal of Pragmatics*, 43(1), 288-297.
- Afshar, H. S., Moradi, M., & Hamzavi, R. (2014). Frequency and Type of Hedging Devices Used in the Research Articles of Humanities, Basic Sciences and Agriculture. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 136, 70-74.
- Aijmer, K. (1999). Epistemic possibility in an English - Swedish contrastive perspective. In: Hasselggård, H., & Oksefjell, S. (eds.). *Out of corpora: Studies in honour of Stig Johansson*, 26, 301-326. Amsterdam & Atlanta: Rodopi.
- Akhlaghi, F. (2006). bayestan, shodan and tavanestan: three modal verbs in contemporary Persian. *Dastoor*, 3, 82-133 [In Persian].

- Amiryoosefi, M., Rezvani - sichani, B., & Rezavani - sichani, A. (2018). Risk management: a strategy for the more accurate translation of scientific texts. *Linguistics Studies*, 11(2), 25 – 44 [In Persian].
- Bahrami - xorshid, S., Golfam, A., & Saeedizadeh, S. (2016). the truncated impersonal structures in Persian: a cognitive approach. *Linguistic Research*, 8(1), 59 – 77 [In Persian].
- Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation*, 3rd edition. Routledge.
- Baumgarten, N. (2008). Writer construction in English and German popularized academic discourse: The uses of we and wir. *Multilingua*, 27(4), 409–438.
- Becher, V., House, J., & Kranich, S. (2009). Convergence and divergence of communicative norms through language contact in translation. In K. Braunmüller & J. House (eds.). *Convergence and divergence in language contact situations*, 8, 125–151. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins.
- Blum - Kulka, S., & House, J. (1989). Cross - cultural and Situational Variation in Requesting Behaviour. In S. Blum - Kulka, J. House & G. Kasper (eds.). *Cross - cultural Pragmatics* (pp. 23–54). Norwood, NJ: Ablex.
- Böttger, C. (2007). *Lost in translation? An analysis of the role of English as the lingua franca of multilingual business communication*. Verlag Dr. Kovač.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage* (Vol. 4). CUP.
- Coates, J. (1983). *The semantics of the modal auxiliaries*. Groom Helm.
- Collins, P. (2009). *Modals and Quasi - modals in English*. Rodopi.
- Crismore, A., & Abdollahzadeh, E. (2010). A review of recent metadiscourse studies: The Iranian context. *Nordic Journal of English Studies*, 9(2). 195–219.
- Depraetere, I. (2014). Modals and lexically - regulated saturation. *Journal of Pragmatics*, 71,

160-177.

- Depraetere, I. (2017). The Meanings of *have* and the Semantics/Pragmatics Interface. In I. Depraetere & R. Salkie (eds.). *Semantics and pragmatics: Drawing a line* (pp. 265-291). Amsterdam: Springer.
- Depraetere, I., & Reed, S. (2011). Towards a more explicit taxonomy of root possibility. *English Language and Linguistics*, 15(1), 1-29.
- Gao, Q. (2012). Interpersonal functions of epistemic modality in Academic English Writing. *Chinese Journal of Applied Linguistics*, 35(3), 352-364.
- Gillaerts, P., & van de Velde, F. (2010). Interactional metadiscourse in research article abstracts. *Journal of English for Academic purposes*, 9(2), 128-139.
- Halliday, M. A. K. (2004): *An Introduction to Functional Grammar*. 3rd edition. OUP.
- Holmes, J. (1982). Expressing doubt and certainty in English. *RECL Journal*, 13(2), 21-63.
- House, J. (2006a). Communicative styles in English and German. *European Journal of English Studies*, 10(3), 249-267.
- House, J. (2006b). Covert translation, language contact, variation and change. *SYNAPS*, 9, 25-47.
- House, J. (2014). *Translation quality assessment: Past and present*. Routledge.
- Huddleston, R., & Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge grammar of English Language*. CUP.
- Huitink, J. (2012). Modal concord: a case study of Dutch. *Journal of Semantics*, 29(3), 403-437.
- Hyland, K. (1996). Talking to the academy forms of hedging in science research articles. *Written Communication*, 13(2), 251-281.
- Hyland, K. (1998a). *Hedging in scientific research articles*. Benjamins.
- Hyland, K. (1998b). Boosting, hedging and the negotiation of academic knowledge. *Text -*

Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse, 18(3), 349–382.

- Hyland, K. (2005). *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London.
- Koźbiał, D. (2020). Epistemic modality: a corpus - based analysis of epistemic markers in EU and Polish judgments. *Comparative Legilinguistics*, 41(1), 39–70.
- Kranich, S. (2009). Epistemic modality in English popular scientific texts and their German translations. *Trans - kom*, 2(1), 26–41.
- Kranich, S. (2011). To hedge or not to hedge: the use of epistemic modal expressions in popular science in English texts, English - German translations, and German original texts. *Text & Talk - An Interdisciplinary Journal of Language, Discourse & Communication Studies*, 31(1), 77–99.
- Kranich, S. (2016). *Contrastive pragmatics and translation. Evaluation, Epistemic Modality and Communicative Styles in English and German*. Benjamins.
- Kranich, S., & Bicsár, A. (2012). These forecasts may be substantially different from actual results. The use of epistemic modal markers in English and German original letters to shareholders and in English– German translations. *Linguistik Online*, 55 (5).
- Løken, B. (1997). Expressing possibility in English and Norwegian. *ICAME JOURNAL*, 21, 43–60.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. CUP.
- Medadian, G., Nejadansari, M. D., & Barati, H. (2018). an explicit classification of non - epistemic senses of tavan, shodan and bayestan based on Depraetere’s semantic - pragmatic model. *Linguistic Research*, 10(28), 115–148. [In Persian].
- Nekooyi, M., Bavali, M., Bagheri, M., & Rasace, A. (2019). metadiscursive hedging in applied linguistics research papers: investigation of “results and discussion” section in the papers written by native and non - native English speakers. *Linguistic Research in Foreign*

Languages, 10(2), 448–469. [In Persian]

- Palmer, F. R. (1990). *Modality and the English modals*, 2nd edition. Longman.
- Pisanski Peterlin, A., & Moe, M. Z. (2016). Translating hedging devices in news discourse. *Journal of Pragmatics*, 102, 1–12.
- Ramón, N. (2009). Translating epistemic adverbs from English into Spanish: Evidence from a parallel corpus. *Meta*, 54(1), 73–96.
- Samaie, M., Khosravian, F., & Boghayeri, M. (2014). The frequency and types of hedges in research article Introductions by Persian and English native authors. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 98, 1678–1685.
- Schäffner, C. (1998). Hedges in political texts: a translational perspective. In L. Hickey (ed.). *The Pragmatics of Translation* (pp.185–202). Multilingual Matters.
- Shahnasari, s. (2011). language contact through translation. *the impact of English modal system on the Persian scientific genre*. PhD dissertation. University of Isfahan. [In Persian]
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Benjamins.
- Vandepitte, S., Vandenbussche, L., & Algoet, B. (2011). Travelling certainties: Darwin's doubts and their Dutch translations. *The Translator*, 17(2), 275–299.
- White, P. R., & Sano, M. (2006). Dialogistic positions and anticipated audiences - a framework for stylistic comparisons. In k. Aijmer & A.M. Simon - Vandenbergen (eds.). *Pragmatic Markers in Contrast* (pp. 189–214). Amsterdam: Elsevier.